

ПОСТАТЬ Ю. БОЙКА-БЛОХИНА В ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОМУ
ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

УДК 929Бойко-Блохин+821.161.2(092)

Тетяна Александрович
(Черкаси)

Ю. БОЙКО-БЛОХИН ЯК ДОСЛІДНИК ТВОРЧОСТІ Г.СКОВОРОДИ

У статті досліджується вплив творчості Г.Сковороди на погляди Ю.Бойка. Авторка стверджує, що Ю.Бойко вважав: спадщина філософа відображає ті проблеми, котрі цікавили українське суспільство XVIII ст., водночас твори Г.Сковороди ґрунтуються на народних звичаях, традиціях. У розвідці розглядається літературний доробок нашого письменника крізь призму зв'язків із європейською прогресивною думкою, зокрема з творчістю Ж.-Ж. Руссо. Також дослідниця приділяє значну увагу праці Д.Чижевського «Філософія Г.С. Сковороди» та її значенню для Ю.Бойка як дослідника спадщини українського мислителя XVIII ст.

Ключові слова: Сковородинознавство, порівняльне літературознавство, культурні традиції, україністика.

Творчість Г.Сковороди привертає до себе увагу науковців вже більше двох століть. Глибинне розуміння проблем буття, усвідомлення місця людини в системі світобудови, національні мотиви, заглиблення у внутрішній світ особистості – все це спонукає дослідників звертатися до спадщини письменника. Саме ці аспекти творів Г.Сковороди становили сферу інтересів Ю.Бойка-Блохина як дослідника.

Виборюючи незалежність для України, змушений перебувати в еміграції Ю.Бойко-Блохин неодноразово звертався до життя та творчості мислителя, намагаючись відшукати у концептуальних поглядах письменника на світ ті зерна, що допоможуть не лише дослідникові віднайти фундамент, а й українській нації посісти гідне місце серед інших європейських держав, відродити інтелектуальність, толерантність, віру у власні сили й можливості.

Знаходячись довгий час за межами України, Ю.Бойко-Блохин як ніхто інший розумів усю глибину слів, сказаних Г.Сковородою ще за два сторіччя до нього: щастя знаходиться всередині людини, у самопізнанні своєї суті, а не за межами села, міста чи держави; щоб зрозуміти себе не потрібні ні кошти, ні статки, лише бажання дошукатися істини й титанічна духовна праця.

Досліджуючи спадщину українського любомудра, Ю.Бойко-Блохин стверджує, що погляди письменника ґрунтуються на народних звичаях, моралі, ментальності. Зокрема, наполягає науковець, в українців надзвичайно розвинено почуття людської гідності: «В українське уявлення і дефініцію поняття волелюбності як стала складова частина ввійшло і поняття особистої гідності» [2, с.286]. Такі ж погляди сповідує й Г.Сковорода, для якого внутрішній світ людини набагато цінніший, ніж соціальний статус.

Ю. Бойко-Блохин наполягає на тому, що в душі українського мислителя «вирують внутрішні бурі» [2, с.288]. Саме тому в творчості Г.Сковороди, зокрема в збірці «Сад божественних п'єсней», звучать мотиви пошуків усамітнення, усвідомлення своєї внутрішньої душевної організації, «рух до покою» [2, с.288].

Боротьба єдності протилежностей, що становила основу життя самого філософа, була безпосередньо пов'язана зі становищем, в якому перебувала Україна в XVIII ст.: запровадження кріпацтва, знищення Запорізької Січі тощо. Наводячи в одній зі своїх розвідок уривок поезії Г.Сковороди із «Саду божественних п'єсней», а саме:

О міре! Мір безсовѣстный!
Надежда твоя в царях!

Мниш, что сей брег безнавѣтный!

Вихрь [слышь] развѣет сей прах [5, с.34].

Ю.Бойко-Блохин зазначає, що письменник усвідомлював: Російська імперія існуватиме не завжди, прийдуть зміни. Проте, це трапиться лише в майбутньому, а для сучасників Г.Сковорода вбачав, на думку дослідника, один шлях: «рухатись назад, замикатися у собі самому і шукати в глибині душі вічний мир» [2, с.289]. Ю.Бойко-Блохин стверджує, що в цьому проявилася безпорадність України того періоду, проте в цьому ж приховувалася й велика сила мислення самого Г.Сковорода, яка вирізняла його з-посеред когорти видатних сучасників [2, с.289].

Досліджуючи творчість письменника, науковець зазначає, що Г.Сковорода – перший український оригінальний філософ, «архетип нашої нації» [3, с.3], що до нього «філософію не створювали, а лише засвоювали» [2, с.289]. Варто зауважити, що на філософські погляди мислителя мали вплив погляди німецьких містиків Пізнього Середньовіччя, європейський раціоналізм, а також у його творчості «виявилася риса, що знайшла подальший розвиток у працях інших українських мислителів і письменників ХІХ ст. Йдеться про так звану філософію серця» [2, с.289].

Якщо розглядати літературну спадщину Г.Сковорода крізь призму зв'язків із європейською прогресивною думкою, то варто зосередити свою увагу, на думку Ю.Бойка-Блохина, на деяких подібностях поглядів Ж.-Ж. Руссо й українського любомудра. Обидва мислителі обстоюють демократичні погляди, проте будують їх на різних засадах. Розвиваючи ідею суверенітету народу, Ж.-Ж. Руссо силу народу обертає в тиранію, що спрямовує своє вістря проти особистості [2, с.290]. Г.Сковорода поважає будь-яку особистість: чи аристократа, чи селянина. Завдання ж філософії український письменник вбачає в культивуванні любові між людьми [2, с.290-291].

У творчості обох мислителів зустрічається теза про братерство, проте тлумачать вони її по-різному. У Г.Сковорода ідея братерства пронизана християнсько-етичним змістом. Він відхилив ідею подібності Ж.-Ж. Руссо, ставлячи наріжним каменем своїх поглядів ідею справедливості, яку яскраво ілюструє образом фонтана: «Бог богатому подобен фонтану, наполняющему различные сосуды по их вместимости... Льются из разных трубок разные токи в разные сосуды, вокруг фонтана стоящие. Меньший сосуд меньше имеет, но в том равен есть большему, что равно есть полный» [4, с.34]. Тобто, у Г.Сковорода «ідея подібності перетворюється на необхідність забезпечувати однакові можливості розквіту особистості відповідно до її здібностей» [2, с.291].

Зустрічається у творчості Ж.-Ж. Руссо й звернення до «філософії серця», стверджує Ю.Бойко-Блохин, яку він трактує як «релігію серця». Посилання на «голос серця» дозволяло Ж.-Ж. Руссо, полемізуючи з матеріалістичним раціоналізмом, підтверджувати існування Бога [2, с.290]. У Г.Сковорода же серце виступає вмістилищем усіх бажань, думок, почуттів. «Його філософія серця підкреслювала роль усіх комплексів несвідомого, що не вкладаються у схеми логічного мислення» [2, с.290].

Крім безпосереднього дослідника спадщини Г.Сковорода, Ю.Бойко-Блохин зі сторінок своїх розвідок постає перед сучасником ще й як ритор, полеміст, котрий може обґрунтовано довести до читача чи слухача свої думки, переконати у власній правоті; вміє вести діалог з опонентом на високому інтелектуальному рівні, вільно володіючи не лише фактичним матеріалом, але й враховуючи психологічні особливості дискутантів, мотивацію їхніх запитань та відповідей. Зокрема, це простежується в діалогах із Д.Чижевським щодо поглядів останнього на філософію та постать Г.Сковорода. Дослідник вважає, що праця Д.Чижевського «Філософія Г.С. Сковорода» є епохальною, бо відкрила «нового Сковорода», кинула «жмут світла на замовчуваного і фальшованого українського філософа, без якого далі вивчення українського філософа було б неможливе» [7, с.169]. Погоджуючись у багатьох аспектах із Д.Чижевським, він наполягає на тому, що український мислитель ХVІІІ ст. мав помітний вплив на подальшу українську літературу, наприклад на творчість І.Котляревського, Г.Квітки-Основ'яненка, Т.Шевченка, П.Куліша, романтиків, закінчуючи

П.Тичиною, оскільки у творах вищезазначених письменників наявні сквородинівські мотиви, ідеї [7, с.168]. Зокрема, стверджуючи, що Іван Вишенський – Григорій Сковорода – Тарас Шевченко являються єдиним духовним ланцюгом в історії розвитку української нації, Ю.Бойко-Блохин наголошує, що творчості вищевказаних митців слова притаманні спільні прикмети: «Їх єдне біблійний пристрасний патос, викривання спідлености, морального занепаду в суспільстві. Всім їм властива глибина духового реформаторства, звернена в бік відновлення апостольської чистоти християнізму. Їхні біографії є раз-у-раз ствердженням їхньої науки і промовистими прикладами суцільности людини; їхній світогляд можна б також вкласти в рамки «філософії серця» [1, с.98]. Водночас дослідник вважає, що питання впливу Г.Сковороди на розвиток нашої літератури XIX – XX ст. недостатньо висвітлено в українському літературознавстві й вимагає більш ґрунтовного опрацювання. Натомість Д.Чижевський у книзі «Нариси з історії філософії на Україні» мовить про незначний вплив Г.Сковороди на розвиток національної літератури в XIX – XX ст. [7, с.168].

Звичайно, що погляди кожного науковця на той чи інший твір українського письменника різні. Беззаперечним є лише той факт, що чим більше проходить часу, котрий відділяє нас від життя Г.Сковороди, тим частіше звертаємося до його творчості. Саме це й можна вважати свідченням безсмертя літературної спадщини нашого філософа. І те, що дослідженням творчості мислителя займалися такі титани нашої науки, як Д.Багалій, Д.Чижевський, Ю.Бойко-Блохин, І.Іванько, О.Мишанич та ін. лише зайвий раз дозволяє підкреслити: погляди, ідеї, образи, створені Г.Сковородою, – це джерело натхнення, книга українського життя, до кінця нерозгаданий сфінкс національної літератури.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Юрій. Вибране / Юрій Бойко. – Мюнхен : Вид-во УВУ, 1971. – Т. 1. – 312 с.
2. Бойко-Блохин Ю. Г.Сковорода у світлі української історії / Ю. Бойко-Блохин // Сковорода Григорій: Образ мислителя: Зб. наук. пр. – К., 1997. – С. 284-292.
3. Бордукова Н.В. Літературна творчість Григорія Сковороди в українській та світовій гуманістиці XX століття: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Н.В. Бордукова. – Х., 2001. – 20 с.
4. Сковорода Григорій. Твори. В 2-х т. / Григорій Сковорода. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1961. – Т.1. – 640 с.
5. Сковорода Григорій. Твори. В 2-х т. / Григорій Сковорода. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1961. – Т.2. – 623 с.
6. Тетерина Д. Вибрані твори в шести томах / Дарина Тетерина. – Мюнхен; Київ : Поліграфічний центр «Фоліант», 2004. – Том VI: Філософія, історія, літературознавство. – 317 с.
7. Тетерина-Блохин Д. Вибрані праці в семи томах / Дарина Тетерина-Блохин. – Київ-Мюнхен, 2006. – Том VII: Філософія, історія, літературознавство. – 320 с.

Александрович Т. Ю.Бойко-Блохин как исследователь творчества Г.Сковороды
В статье исследуется влияние творчества Г.Сковороды на взгляды Ю.Бойко. Автор утверждает, что Ю.Бойко считал: наследие философа отображает те проблемы, которые интересовали украинское общество XVIII ст., одновременно произведения Г.Сковороды пронизаны народными обычаями, традициями. В статье рассматривается литературное наследие нашего писателя в сравнении с европейской прогрессивной мыслью, например с творчеством Ж.-Ж. Руссо. Также автор уделяет внимание труду Д.Чижевского «Философия Г.С. Сковороды» и её значению для Ю.Бойко как исследователя творчества украинского мыслителя XVIII ст.

Ключевые слова: *Сковородиноведение, культурные традиции, сравнительное литературоведение, украинистика.*

Aleksandrovych T. Yu.Boiko-Blokhyn as the researcher of the creation of H.Skovoroda
The article examines the impact of H.Skovoroda's creative work on Yu.Boiko's views. The

author argued that Yu.Boiko believed: philosopher heritage reflected the problems interested Ukrainian society of the XVIIIth century, while H.Skovoroda's works were based on folk customs and traditions. The article deals with the literary heritage of our writer through ties with European progressive thought, particularly with the works of J.J.Rousseau. The researcher also pays considerable attention to D.Chyzhevskyi's work «Philosophy of H.Skovoroda» and its importance for Yu. Boiko as heritage researcher of Ukrainian thinker of the XVIIIth century.

Key words: Skovoroda study, comparative literature, cultural traditions, Ukrainian study.

Одержано 02.03.2012.